

Θέμα: Εξέλιξη Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης

Προς: Επιτροπή Εισηγήσης Εξέλιξης Τμήματος Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

Αθήνα 7/11/2005

Αγαπητοί συνάδελφοι,

αισθάνομαι ότι έχω την υποχρέωση να εκθέσω ορισμένες από τις απόψεις μου σχετικά με την πρόταση εξέλιξης του τμήματος μας και του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΓΠΑ) γενικότερα. Δυστυχώς προσωπικοί λόγοι δεν μου επέτρεψαν να εκθέσω τις απόψεις μου νωρίτερα κατά την διάρκεια διαμόρφωσης της εισήγησης της επιτροπής καθώς όμως το θέμα παραμένει επίκαιρο παρά ποτέ, θεωρώ πως είναι γόνιμο το έδαφος για μια εποικοδομητική και καρποφόρα συζήτηση.

Καταρχήν, θέλω να επισημάνω ότι η εισήγηση της επιτροπής επιχειρεί μια ουσιαστική προσέγγιση του θέματος της εξέλιξης του ΓΠΑ και διευκολύνει σε μεγάλο βαθμό την αντιπαράθεση απόψεων. Η κραταιά άποψη ότι το πανεπιστήμιο, έχοντας άμεση σχέση με την κοινωνία που υπηρετεί, πρέπει να εξυπηρετεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων του είναι αυταπόδεικτη. Το πανεπιστήμιο όμως προσφέρει κάτι περισσότερο από επαγγελματικές γνώσεις, προσφέρει μόρφωση, σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα. Κατά συνέπεια θεωρώ, ότι ο διάλογος θα πρέπει να επικεντρωθεί γύρω από τα γνωστικά αντικείμενα που το τμήμα Αγροτικής Οικονομίας & Ανάπτυξης μπορεί να καλύψει προσφέροντας ένα άριστο επίπεδο σπουδών. Το ουσιαστικό περιεχόμενο του διαλόγου δεν μπορεί να είναι άλλο από το **πρόγραμμα σπουδών**. Από μια πρώτη ανάγνωση των προγραμμάτων σπουδών ομοειδών τμημάτων πανεπιστημίων του εξωτερικού προκύπτει ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει σημαντική παραγωγή γνώσης στα γνωστικά αντικείμενα του τμήματος μας που έχει οδηγήσει στην ανάπτυξη και αναπροσαρμογή των αντίστοιχων προγραμμάτων σπουδών. Ενδεικτικά κάποια γνωστικά αντικείμενα στα οποία παρατηρείται σημαντική παραγωγή γνώσης είναι: food & resources economics, rural development, farm & agribusiness management. Κατά συνέπεια θεωρώ ότι η εξέλιξη του τμήματος πρέπει να επικεντρωθεί στην διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού προγράμματος σπουδών που να ενσωματώνει και να συνδέει άρρηκτα συναφή μεταξύ τους γνωστικά αντικείμενα. Είναι γεγονός αδιαμφισβήτητο ότι ένα τμήμα πανεπιστημίου πρέπει να έχει λόγο και θέση για την επαγγελματική εξέλιξη των αποφοίτων του και να μεριμνά για την αντιμετώπιση της ανεργίας τους, κυρίως μέσα από μηχανισμούς όπως είναι τα κέντρα επαγγελματικής αποκατάστασης. Δεν μπορεί όμως να βασίζεται στην στρατηγική του και την πολιτική εξέλιξης του σε ευκαιριακές ανάγκες, σε επαγγέλματα που είναι της 'μόδας,' αντιδρώντας σπασμωδικά σε πρόσκαιρες επιχειρηματικές, ταξικές ή άλλες ανάγκες.

Η διαμόρφωση ενός αποτελεσματικού προγράμματος σπουδών θα συμβάλει στην ουσιαστική **διαφοροποίηση** του τμήματος μας έναντι εκπαιδευτικών οργανισμών που έχουν συναφή αντικείμενα σπουδών. Μια τέτοια διαφοροποίηση θα έχει θετικές επιπτώσεις για την εξέλιξη του τμήματος μας καθώς κατά κανόνα η συνειδητή διαφοροποίηση αφενός επιδρά θετικά στην συνοχή ενός οργανισμού αφετέρου εκπέμπει ένα θετικό μήνυμα προς το εξωτερικό περιβάλλον.

Ο απαραίτητος συνδυασμός οικονομικών και γεωτεχνικών γνώσεων στο ίδιο πρόγραμμα σπουδών αναμφισβήτητα δημιουργεί προβλήματα σχεδιασμού και υλοποίησης. Αφού πρακτικά είναι αδύνατο να συμπυκνωθεί σε τέσσερα έτη η γνώση

οκτώ ετών που απαιτούνται για την απόκτηση δύο πτυχίων, η επιλογή ενός πτυχίου είναι μονόδρομος. Καθώς η παραγωγή γνώσης προχωρά με εντυπωσιακούς ρυθμούς (π.χ. η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί πολλά ερευνητικά προγράμματα στο αντικείμενο food chain), τα τέσσερα έτη για την απόκτηση των απαραίτητων γνώσεων πρέπει να θεωρηθεί η ελάχιστη δυνατή διάρκεια σπουδών. Κάτι τέτοιο επιβεβαιώνεται και από νέες εξελίξεις όπως είναι η δια βίου εκπαίδευση. Τέτοιες εξελίξεις όμως δεν αμφισβητούν το θεμελιώδη ρόλο του πανεπιστημίου για παιδεία και μόρφωση αλλά εναντίον τον ενισχύουν.

Όπως προκύπτει και από την εισήγηση της επιτροπής, υπάρχουν θεμελιώδη δεδομένα που τεκμηριώνουν επαρκώς την ανάγκη **τετραετούς** διάρκειας σπουδών. Θεωρώ ότι εκτός άλλων πλεονεκτημάτων, η τετραετής διάρκεια σπουδών θα προσδώσει επίσης την ευελιξία στα μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών (ΠΜΣ) να ανταποκριθούν αποτελεσματικότερα στις ανάγκες επαγγελματικής εξέλιξης των πτυχιούχων. Για παράδειγμα, ένα μονοετές ΠΜΣ θα μπορεί να δώσει περισσότερη εξειδίκευση σε συγκεκριμένα γνωστικά αντικείμενα και εξειδικεύσεις ενώ ένα διετές ΠΜΣ θα μπορέσει να λειτουργήσει ως 'γέφυρα' με συγγενή γεωτεχνικά αντικείμενα π.χ. να εφοδιάσει γεωπόνους (φυτικής παραγωγής) με γνώσεις αγροτικής ανάπτυξης.

Στα πλαίσια του διαλόγου για την εξέλιξη του τμήματος ίσως είναι σκόπιμο να αξιολογηθούν προς συζήτηση μια σειρά από **άλλα θέματα**. Πιστεύω ότι μια πρόταση εξέλιξης ενός τμήματος πανεπιστημίου θα πρέπει σε ένα βαθμό να λαμβάνει υπόψη και άλλες παραμέτρους όπως είναι οι νέες **τεχνολογίες** και η **εκπαιδευτική μεθοδολογία**. Αναφορικά με την εκπαίδευση στο αντικείμενο 'διοίκηση επιχειρήσεων' υπάρχουν σημαντικές εξελίξεις στις τεχνολογίες μάθησης που περιλαμβάνουν εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, προσομοιώσεις, επιχειρηματικά παίγνια, οπτικοακουστικές τεχνολογίες κ.α. που αλλάζουν τόσο την μεθοδολογία όσο και το περιεχόμενο σπουδών¹. Η ζήτηση για παράδειγμα για σπουδές διοίκησης επιχειρήσεων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ) είναι πολλαπλάσια της προσφοράς. Επίσης, τα μέλη κάθε πανεπιστημιακής κοινότητας εκτός από έρευνα και εκπαίδευση συχνά παράγουν σημαντικό έργο, εργαζόμενοι ως σύμβουλοι κρατικών υπηρεσιών, επιχειρήσεων ή άλλων οργανισμών. Παρόλο που το έργο αυτό αντιμετωπίζεται ως ελάσσων συγκριτικά με τις 'επιταγές' της πολιτείας για έρευνας και διδασκαλία, αρκετές φορές έχει εξαιρετική σημασία για την κοινωνία και την οικονομία της χώρας ενώ παράλληλα δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης για τους φοιτητές και τους απόφοιτους ενός τμήματος.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ένα τετραετές πρόγραμμα σπουδών εφαρμοσμένων οικονομικών σε συνδυασμό με ανταγωνιστικά μεταπτυχιακά προγράμματα μονοετούς ή διετούς φοίτησης με έμφαση στην αγροτική ανάπτυξη και τα τρόφιμα αποτελεί μια στρατηγική επιλογή που πρέπει να εξεταστεί εις βάθος. Καθώς το τμήμα μας λειτουργεί εντός του ΓΠΑ κάτι που θα συνεχίζει να συμβαίνει και στο μέλλον, οι εξελίξεις στο ΓΠΑ προφανώς επηρεάζουν την εξέλιξη του τμήματος μας. Από όσα διαφαίνονται μέχρι σήμερα, υπάρχουν δύο σενάρια, που εν συντομία εκφράζονται με το δίλλημα: διατήρηση ή όχι της '**γεωπονικής ομπρέλας**' (η ύπαρξη '**γεωπονικής ομπρέλας**' δεν σημαίνει κατά ανάγκη ένα, ενιαίο πτυχίο, αλλά την συνύπαρξη και την συνέργεια συναφών επιστημονικών αντικειμένων εντός ενός ενιαίου χώρου ανώτατης εκπαίδευσης).

Είναι αδύνατο να αντιπαραθέσει κανείς τα επιχειρήματα των δύο πλευρών μέσα σε λίγες σελίδες. Και οι δύο επιλογές φαίνεται να βασίζονται σε επαρκή τεκμηρίωση ενώ

¹ Academy of Management, Management Education and Development π.χ. Wankel Charles and DeFillippi Robert (2005) *Educating Managers with Tomorrow's Technologies*, Research in management and educational development series, vol. 2.

γενικότερα υπάρχει αβεβαιότητα για το 'μέλλει γενέσθαι' που δυσχεραίνει την αξιολόγηση τους π.χ. με την εφαρμογή κάποιων αντικειμενικών κριτηρίων. άποψη μου είναι ότι και οι δύο επιλογές εμφανίζονται ως σωστές για το τμήμα μας. Η λήψη αποφάσεων όταν και οι δύο δυνατές επιλογές είναι σωστές αποτελεί ένα 'δύσκολο' πρόβλημα, με λίγες εμπειρικές μελέτες που να παρέχουν επιστημονική γνώση και συνδρομή².

Ένα από τα επιχειρήματα για την μη υιοθέτηση της 'γεωπονικής ομπρέλας' είναι η ανεργία των γεωπόνων τα επαγγελματικά δικαιώματα τους κλπ. Αν κάποιος αντιστρέψει την εικόνα, και υποθέσει ότι το επάγγελμα του γεωπόνου, εκτός άλλων, είχε χαμηλή ανεργία και ισχυρούς επαγγελματικούς φορείς, τότε θα ήταν εξίσου σωστό να εγκαταλειφθεί η γεωπονική θαλπωρή; Μάλλον όχι, που αποδεικνύει ότι το σχετικό επιχείρημα βασίζεται σε μια διαπιστωτική πράξη και δεν αναγνωρίζει τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που έχει αναπτύξει το πανεπιστήμιο μαζί με τους αποφοίτους του εδώ και δεκαετίες, πλεονεκτήματα που κινδυνεύουν με αποδόμηση εάν το πανεπιστήμιο αποκτήσει άλλη ταυτότητα. Η ανεργία και η κατοχύρωση των επαγγελματικών δικαιωμάτων δεν είναι αποκλειστική ευθύνη του πανεπιστημίου (π.χ. ο αριθμός εισακτέων δεν καθορίζεται από το πανεπιστήμιο). Επίσης, το πανεπιστήμιο μας έχει ένα έντονο τεχνικό / τεχνολογικό χαρακτήρα (όπως άλλωστε είναι έκδηλο και από την ονομασία των τμημάτων του: Φυτο-τεχνία, βιο-τεχνολογία, τεχνολογία τροφίμων κ.ο.κ). που ενισχύει την συνοχή του πανεπιστημίου μας. Το πανεπιστήμιο μας παρέχει εκπαίδευση και γνώση που είναι ουσιαστική και χρήσιμη για την ασφάλεια και ποιότητα τροφίμων (συνεπώς και για την δημόσια υγεία) και την ανταγωνιστικότητα της γεωργίας. Η άποψη μου είναι ότι η έρευνα & εκπαίδευση αποτελεί όχι απλά έναν παραγωγικό συντελεστή αλλά τον ακρογωνιαίο λίθο της ασφάλειας τροφίμων και της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας της χώρας μας και επομένως ο κατακερματισμός του δεν μπορεί να είναι τίποτα περισσότερο από ένα εξαιρετικά επικίνδυνο εγχείρημα. Επιπλέον, χωρίς να θίγεται ο παραδοσιακός ρόλος του γεωπόνου πρωτογενούς παραγωγής, όσοι απασχολούνται σε σχετικά αντικείμενα στο δευτερογενή ή τριτογενή τομέα έχουν ή οφείλουν να έχουν γνώσεις της γεωπονίας σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι όλες οι αλλαγές που εύστοχα ανασκοπούνται στην τελευταία πρόταση – κείμενο εργασίας εξέλιξης του ΓΠΑ καταδεικνύουν τις αυξημένες ευθύνες που έχουν οι γεωπόνοι εξίσου σε καθένα τομέα (πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή) της ελληνικής οικονομίας. Κατά συνέπεια, η υπάρχουσα ταυτότητα του πανεπιστημίου μας αφενός δικαιώνει τους κόπους όσων εργάστηκαν για την ανάπτυξη και διατήρηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων που συσσωρεύονται επί δεκαετίες στο ΓΠΑ και αφετέρου επαυξάνει τον ρόλο που καλείται να διαδραματίσει στο νέο περιβάλλον που διαμορφώνεται τα τελευταία χρόνια. Επαναλαμβάνω όμως ότι και η άλλη επιλογή στηρίζεται σε ισχυρά επιχειρήματα και μόνο στα πλαίσια ενός δημόσιου διαλόγου μπορούν να αξιολογηθούν οι διάφορες προτάσεις για την εξέλιξη του ΓΠΑ, τόσο προς το περιεχόμενο τους όσο και ως προς τον χρόνο έναρξης της υλοποίησής τους.

Είμαι στη διάθεση σας για διευκρινήσεις και παρατηρήσεις

Ηλίας Βλάχος
Λέκτορας ΓΠΑ

² Ο καθηγητής Badaracco έχει επιχειρήσει να φωτίσει αυτήν την κατηγορία λήψεων αποφάσεων, ειδικά όσες εμπιέχουν παραμέτρους με ηθικά διλήμματα: Badaracco Joseph L. (1997) 'Defining moments: when managers must choose between right and right', Harvard Business School Press.